

Samfunnsånd i Gjerpen i gamle dager.

Nabolaget stilte opp og arrangerte KAST.

Et kulturbilde fra 1791 av Asbjørn Bakken Varden 12/3 49

I våre dager er det kommune og stat som greier opp med oss. Og vi betaler til gjengjeld våre skatter og prøver å se glade ut.

Går vi litt bakover i tiden merker vi at selve samfunnets struktur hadde en annen karakter. Staten altover-bestemmende makt var der ikke. Og kommunene eksisterte ikke. Men allikevel gikk det da også.

Og vi skal ikke lenge studere det gamle samfunn før vi finner den sterke samfunnsmakt som var knyttet til gården og grannelaget. Her på våre kanter (i nedre Telemarken) sa de forresten "nabolaget". Innenfor nabolaget ordnet de sakene etter gamle og uskrevne lover. En lang rekke av de funksjoner som i dag er overtatt av stat, fylke eller kommune tilhørte nabolaget: Vi kan i farten nevne hjelp til å få bygget opp igjen ødelagte hus (assurance), fattigpleien, skolene og lærerutgifter, militærvesen, vedlikehold av veger osv. At naboer var så bundet i hverandre og så avhengig av hverandre, var nok på mange måter et stor gode som bevarte mot mange onde ting. -

De gamle tingbøker er en utømmelig kilde når det gjelder gamle folkeliv og stadig kan en der finne saker som har vært for retten og som gjennom vitneavhøring og undersøkelse kaster lys også over bøndernes skikker og sedvaner.

Den 24. januar 1792 ble der holdt ting på gården Limi for Gjerpen og Slemdal. Det var tingets annen dag og fogden Thornsohn hadde til dette ting på øvrighetens vegne innstevnet bonden Gunder Strømdal fordi denne på gården Holm annen pinsedag året forut, hadde avholdt et såkalt "kast". Og dette var skjedd enda soknepresten hr. Blom hadde forbudt det.

Vi gripes av interesse, ja nysgjerrighet. Hva er et "kast"?

Jo, vi tar greie på det gjennom det som Gunder forklarer. I Gjerpen var det en fattig mann, Engebret Baugerød, som hadde mistet hesten sin. Og da han ikke hadde midler eller mulighet til å skaffe en ny hest, så har han benyttet en måte "som man her i Bygden forhen har været vandt at søge paa den maade at den trengende haver anmodet sine Bekjendte at forsamle sig paa hans Gaard for der at tildeele ham hvad enhver vilde og formaaede imod igjen at blive skjenket af den Indbydende og hvilken sammenkomst man her kaldet Kast; Saaledes havde Engebret Baugerød bestemt at erhverve den hjelp han tiltvang, og han havde i det han ikke selv havde husrom for de indbudne, overtalt sin nabo Isach Holm at tilstede sammenkomsten hos sig 2den Pintsedagsaften," står det bl.a. innført i den gamle tingbok.

Så langt var saken klar. Vi står ovenfor en eldgammel form for nabo- eller samfunnshjelp som i Gjerpen ble kalt "kast". Og saken ville neppe kommet for retten i det hele tatt, hvis ikke Gunder Strømdal hadde blandet bygdens prest opp i det. Da han var i kirken annen pinsedag, fikk han av Isak Holm høre at presten hadde advart mot dette "kast" eller forsamling. Gunder drar etter prekenen inn til presten for å tale med ham om dette. Presten holdt imidlertid på sitt standpunkt. "Kastet" måtte ikke finne sted da det kunne føre til drikk og slagsmål. Men Gunder ga seg ikke, da Engebret trengte hjelp og det var gammel skikk og folk allerede var innbudd og kastet var bestemt og ølet var ferdig, ville kastet allikevel finne sted.

Og det var ulydigheten mot prestens advarsel som altså ble forbrytelsen. Det ble slått fast at det på kastet ikke hadde forekommet hverken drukkenskap eller slagsmål, og amtmanden fant å kunne frafalle offentlig tiltale på dette punkt. Men Gunder slapp ikke helt fra sin ulydighet. Han ble dømt til å betale til Gjerpens fattigkasse I riksdaler, men

saksomkostninger ble opphevet.

- Det som interesserer er den gamle skikken å avholde "kast". Nå står det i dokumentene et par steder "kast" eller "spill" og dermed er vi sikkert på sporet når det gjelder å forklare ordet. Samlingen av naboer har vært regel av "kasting" og dermed må kanskje menes et slags terningkast eller våpenkast. Altså en form for underholdning som de ved andre sammenkomster ikke brukte. Hadde det ikke stått "kast eller spill" kunne en komme på den forklaring at nevneisen kom av at de kastet sine gaver sammen i en bolle.

Men nå interesserer det å få vite om det fines gamle folk i bygdene omkring Skien - Porsgrunn som kjenner denne gamle skikken som kalt "kast". Den var altså levende for 50 år siden og muligens holdt seg ned til midten av forrige århundre da så meget av det gamle bondesamfunn ble borte og ga plass for nye skikker.

Den som især interesserer er om noen vet noe mer om hva som foregikk på "kastet" og hva selve kastingen bestod av.